

til Jordbruget, kunde man haabe paa et hurtigt Resultat: „Över huvud ligger nog en icke oväsentlig del av arbetslöshetens hemlighet i den skillnad, som i våra moderna samhällen mer eller mindre artificiellt upprätthålles mellan jordbrukets och industriens lönenivåer.“

Forf. fremhæver, hvorledes Arbejdsløsheden bærer Modgiften i sig selv. Arbejdsløsheden beror jo paa, at Samfundets Produktion ikke er afpasset efter Behovene, saa at det eneste Hjælpemiddel er en Omlægning af Produktionen, og hertil hjælper netop Arbejdsløsheden, idet den virker som et Tryk, der faar Folk til at gaa fra mindre lønnende til mere lønnende Virksomhed. Det indrømmes, at Staten ikke kan tillade, at Arbejdsløsheden virker for haardt; Arbejderne maa hjælpes over de værste Vanskeligheder, men ikke saa meget, at det væsentlig vanskeliggør Arbejdskraftens Overførelse til ny Sysselsættelse.

Forf. behandler endelig i 3 Artikler Kirkens Stilling til de økonomiske Problemer. Det kritiseres, at Kirken ligesom Socialismen giver den herskende Produktionsordning Ansvaret for Nutidens sociale og økonomiske Misforhold. Den burde lægge Skylden paa en ufornuftig Konsumtion; det fremhæves, at dette var et Forhold, hvor just Kirken kunde sætte sine Kræfter ind. Socialisterne forkaster Begæret efter Udbytte som Profithunger, Kirken som Mammonsdyrkelse. Det forgifter Kampen, at Kirken gaar ud fra, at der findes nok at leve af. Kirkens Ledere kender i Virkeligheden ikke Nutidens økonomiske Liv, de tager deres Indtryk fra Industrialismens Gennembrudstid.

Dorrit Rée.

ALBERT HAHN: Geld und Kredit. Neue Folge. 278 S. J. C. B. Mohr, Tübingen 1929. Pris 10.80 Rm.

Den, der som nærværende Anmelder ikke kender nogen bedre Bog om moderne Kreditøkonomi end Bankdirektør Dr. Hahns: Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredits (anmeldt her i Tidsskriftet af Gustaf Ole Bech, 1926), og som derfor har fulgt denne Forfatter, vil med Glæde modtage den her foreliggende Samling af Dr. Hahns i de sidste Aars offentliggjorte Afhandlinger. Den Konsekvens og Klarhed, der kendetegner Forfatterens grundlæggende Skrift, genfindes naturligvis i disse Afhandlinger, der næsten alle angaar Forsøg paa at belyse den faktiske Udvikling igennem Forfs Hovedteorem om Bankernes Evne til at skabe Købekraft. Den første Afhandling omhandler

til Jordbruget, kunde man haabe paa et hurtigt Resultat: „Över huvud ligger nog en icke oväsentlig del av arbetslöshetens hemlighet i den skillnad, som i våra moderna samhällen mer eller mindre artificiellt upprätthålles mellan jordbrukets och industriens lönenivåer.“

Forf. fremhæver, hvorledes Arbejdsløsheden bærer Modgiften i sig selv. Arbejdsløsheden beror jo paa, at Samfundets Produktion ikke er afpasset efter Behovene, saa at det eneste Hjælpemiddel er en Omlægning af Produktionen, og hertil hjælper netop Arbejdsløsheden, idet den virker som et Tryk, der faar Folk til at gaa fra mindre lønnende til mere lønnende Virksomhed. Det indrømmes, at Staten ikke kan tillade, at Arbejdsløsheden virker for haardt; Arbejderne maa hjælpes over de værste Vanskeligheder, men ikke saa meget, at det væsentlig vanskeliggør Arbejdskraftens Overførelse til ny Sysselsættelse.

Forf. behandler endelig i 3 Artikler Kirkens Stilling til de økonomiske Problemer. Det kritiseres, at Kirken ligesom Socialismen giver den herskende Produktionsordning Ansvaret for Nutidens sociale og økonomiske Misforhold. Den burde lægge Skylden paa en ufornuftig Konsumtion; det fremhæves, at dette var et Forhold, hvor just Kirken kunde sætte sine Kræfter ind. Socialisterne forkaster Begæret efter Udbytte som Profithunger, Kirken som Mammonsdyrkelse. Det forgifter Kampen, at Kirken gaar ud fra, at der findes nok at leve af. Kirkens Ledere kender i Virkeligheden ikke Nutidens økonomiske Liv, de tager deres Indtryk fra Industrialismens Gennembrudstid.

Dorrit Rée.

ALBERT HAHN: Geld und Kredit. Neue Folge. 278 S. J. C. B. Mohr, Tübingen 1929. Pris 10.80 Rm.

Den, der som nærværende Anmelder ikke kender nogen bedre Bog om moderne Kreditøkonomi end Bankdirektør Dr. Hahns: Volkswirtschaftliche Theorie des Bankkredits (anmeldt her i Tidsskriftet af Gustaf Ole Bech, 1926), og som derfor har fulgt denne Forfatter, vil med Glæde modtage den her foreliggende Samling af Dr. Hahns i de sidste Aars offentliggjorte Afhandlinger. Den Konsekvens og Klarhed, der kendetegner Forfatterens grundlæggende Skrift, genfindes naturligvis i disse Afhandlinger, der næsten alle angaar Forsøg paa at belyse den faktiske Udvikling igennem Forfs Hovedteorem om Bankernes Evne til at skabe Købekraft. Den første Afhandling omhandler

Indførelsen af Rentemarken og adskillige af de øvrige ligeledes praktiske tyske Valutaspørgsmaal, medens en Afhandling af en lidt anden Art er den saare instruktive „Zur Frage des volkswirtschaftlichen Erkenntnisinhalts der Bankbilanzsiffern“, som viser de skiftende økonomiske Bevægelser Indvirkning paa Bankernes Balancer.

I det hele er det vel utvivlsomt, at enhver Betragtning af moderne økonomiske Foreteelser, der ikke tager tilstrækkeligt Hensyn til Bankernes særlige Funktioner og Mekanik, i bedste Fald bliver ufuldstændig — Cassels Paavisning af, at den amerikanske Børsspekulation ikke beslaglægger Kapital synes mig et Eksempel herpaa, fordi den foretagne Undersøgelse helt ser bort fra, at den „Kapital“, der gaar til Børsen, i hvert Fald formindsker Bankernes Likviditet — og Økonomerne har derfor al Grund til at være en saa teoretisk skolet Praktiker som Dr. Hahn taknemlig for det Arbejde, han til Stadighed gør for at paavise Penge- og Bankvæsenets Sammenhæng med og Evne til at paavirke de økonomiske Foreteelser.

Imidlertid kommer der, naar man forlader den abstrakte Betragtning og gaar over til ved dens Hjælp at analysere de foreliggende Begivenheder, næsten uvægerligt et Usikkerhedsmoment ind igennem den forskellige personlige Vurdering af de enkelte Faktors Betydning i et Komplex, der ikke kan opløses, og i hvilket de enkelte Faktors Vægt derfor heller ikke objektivt kan afgøres. At dette i mange Tilfælde har præget Valutadiskussionen er kendt nok, og dette Forhold præger naturligvis ogsaa Dr. Hahns Behandling af Spørgsmaalene. Kun et enkelt Punkt skal berøres i denne Sammenhæng, nemlig den Indflydelse, Tilbagebetaling af Laan til Udlandet har for Pengevæsen og Økonomi. Dette Spørgsmaal har jo ikke blot været af stor Betydning for den tyske Rigsbanks og Erstatningsagentens Syn paa de fremmede Laan, Tyskland har optaget i disse Aar, hyppigt til Formaal, der i hvert Fald ikke direkte var produktive, men Spørgsmaalet er af Betydning for ethvert Land, der har Gæld i Udlandet af nogenlunde stort Omfang.

Dette Spørgsmaal berører Dr. Hahn navnlig i Bogens sidste og største Afhandling: Aufgaben und Grenzen der Währungs politik, der har været holdt som Foredrag i den videnskabelige Klub ved Institutet for Verdensøkonomi og Skibsfart i Kiel og er trykt i Serien af Klubbens Skrifter (Nr. 27). Denne Afhandling giver en udmærket Oversigt over den tyske Pengepolitik, siden Marken stabiliseredes i Efteraaret 1923, og udnytter de faktiske Begivenheder til en teoretisk Undersøgelse af Pris- og

Varebevægelsen i disse Aar; tillige finder man Angivelse af andre Forfattere, der er enige eller uenige med Dr. Hahn i hans Betragtninger.

Som Helhed er Forf. lidet tilfreds med Rigsbankens Politik, som han mener har været for usikker og langsom og desuden har ladet sig vildlede af forskellige urigtige gængse Betragtninger.

Det er for en udenforstaaende naturligvis vanskeligt at dømme om, hvorvidt Dr. Hahn har Ret i sin Kritik overfor Rigsbankpræsident Schacht eller ikke, men for min Del har det syntes mig paafaldende ved Gennemlæsning af denne Afhandling, at Forf. tiltror de pengepolitiske Foranstaltninger, Rigsbanken kan iværksætte, Evne til næsten uopholdeligt at bringe økonomiske Forhold i Lave. Jeg tænker f. Eks. paa en Diskontoforhøjelses Evne til at gøre Handelsbalancen mere aktiv — at den har denne Evne er jo utvivlsomt. Det synes mig derimod mere usikkert, hvorvidt denne Omlægning af Ind- og Udførsel, der derved fremtvinges, virkelig kan gaa saa let for sig, som Forf. synes at forudsætte; og paa tilsvarende Maade synes det mig tvivlsomt, om Betalingen af Penge til Udlandet har saa gnidningsfri Følger som af Forf. fremstillet (S. 260 ff.): . . . „Tilbagebetaling af Laan betyder ikke andet, end at den tilbagebetalende Skyldner afleverer den Købekraft, der staar til hans Raadighed, og saaledes giver Afkald paa at iværksætte Efterspørgsel, medens Kreditor faar en forøget Købekraft til Raadighed og bliver styrket i sin Evne til at iværksætte Efterspørgsel“, og videre: „Naar der effektivt bliver forlangt Renter og Afdrag paa vore Laan i Udlandet, saa vil de af denne Udbetaling foranledigede Forandringer i Efterspørgslen medføre en tilsvarende Stigning paa Handelsbalancens Exportside og muliggøre Ud- reps. Tilbagebetalingen“. Næsten samme Ord anvender Prof. Ohlin i sin Afhandling „The Reparations Problem“ i svenske Handelsbankens Index, Marts og April 1928, for dette Forhold, og det er naturligvis ikke min Hensigt at ville benægte, at saadan vil det gaa „i det lange Løb“, efter hvilket vi ifølge Keynes uimodsigelige Paastand alle er døde. Det, der derimod maa synes mindre sikkert, og som vel ogsaa er det, der har foranlediget Erstatningsforhandlingernes stadige Om-sorg for „Overførslerne“, og de høje Rentesatser, Tyskland maa betale for Laan mod tilsyneladende fuldgod Pant, er jo netop Spørgsmaalet om, hvor let det i et givet Øjeblik er at tilvejebringe den Valuta eller den dertil svarende Export, som det laangivende Udland har Krav paa. Thi hvis dette ikke gaar

glat, vil det medføre en Nedgang i det laantagende Lands Valuta og en Belastning af Guldmøntfoden, der kan blive vanskelig at bære. Og saa vil man dog vende sig imod den Rigsbank, der ikke i Tide hindrede Faren.

Jeg forstaar derfor meget vel den tyske Rigsbanks Utryghed ved den stærke Gældssættelse til Udlandet, selv om der maaske sammen med Utrygheden har været Ønske om at komme til at erfare, hvorledes Erstatningsbetalingerne vilde foregaa, naar de ikke tilsløredes af den samtidigt stedfindende Gældsættelse. Og naar en saa praktisk anlagt Teoretiker som Dr. Hahn saa stærkt slutter sig til Kritiken over Rigsbankens Forsigtighed, er det jo tænkeligt, at den virkelig er drevet for vidt. Men Afgørelsen heraf vil som sagt altid bero paa et Skøn, noget videnskabeligt eller praktisk Kriterium kan man ikke faa — før bagefter.

Løvrigt er det vel saaledes i Tyskland som andetsteds, at den Kritik, der — ikke mindst fra Økonomernes Side — har været over Bankernes fejle Dispositioner har været saa stærk, at det nu synes en og anden af dem, der skriver om disse Emner, nødvendigt at prøve paa at sætte noget mere Mod i Bankerne og at faa dem til atter at tage en Risiko for Erhvervslevets Skyld. Faa kan være mere egnede hertil end Dr. Hahn, fordi faa saa klart som han har gjort Rede for Bankernes kreditskabende Evne og dermed for deres Betydning for Udviklingen i Erhvervslevet.

Einar Cohn.

* MARIUS VIBÆK: C. F. Tietgen og hans Samtid. Den unge Tietgen. 287 S. Det Schönbergske Forlag. København 1929.

JUL. SCHOVELIN: Tidens Hjul og Tietgen, 1857—1897. 663 S. Gyldendalske Boghandel. København 1929.

Schovelins Bog begynder, hvor Vibæks hører op. Men ellers er der ikke megen Forbindelse mellem de to Fremstillinger. Dette ligger ikke blot i Forfatternes overmaade forskellige Temperament og Fremstillingsform, men ogsaa deri, at det Afsnit af Tietgens Liv, som Vibæk beskriver: Tiden indtil Privatbankens Stiftelse, i det hele ikke er særlig begivenhedsrigt. Det handler om en interesseret og flittig ung Købmand, der forbereder sig paa at skabe sig en Levevej. Derimod behandler Schovelin ikke blot det Afsnit af Tietgens Liv, hvori hans vidtrækkende Manddomsgerning øves, men da Bogen er et Led i den store Redegørelse for Grosserer-Societetets Komité's Historie, er det Tietgen i en saa udadvendt Stilling som